

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬНИХ
РЕСУРСІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Капінос Н. О.

к.е.н., ст. викладач

Сумський національного аграрного університету

Гончаров В. В.

ст. викладач

Сумський національного аграрного університету

м. Суми, Україна

Закріплені у Конституції України вимоги щодо охорони земель свідчать про виняткову важливість земельних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності. Конституційні положення є підставою для правової охорони землі як основного елемента навколишнього природного середовища [1]. Ці положення Основного Закону країни знайшли відображення у Земельному кодексі України [2], Законі України «Про охорону земель» [3] та інших актах земельного законодавства.

Земельні ресурси виступають територіальною базою розміщення господарських об'єктів, системи розселення населення, а також основним засобом виробництва. Всі землі України незалежно від їх цільового призначення, господарського використання і особливостей правового режиму відносяться до земельних ресурсів та складають єдиний земельний фонд держави і її регіонів. Надмірне розширення площі ріллі за рахунок схилених земель призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і обумовило значну

техногенну ураженість природних комплексів. Особливу тривогу викликає зниження родючості ґрунтів Сумської області.

Згідно даних головного управління Держгеокадастру у Сумській області, частка сільськогосподарських угідь становить 71,3 % від загальної площі області і свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння та надмірну розораність її території. З них власне рілля, становить 51,4 % (1226,3 тис. га), сіножаті 11,6 % (274,7 тис. га), пасовища 7,1 % (169,4 тис. га) і багаторічні насадження 1 % (24,4 тис. га). У природному стані (ліси, води, болота) знаходиться 19,3 %.

Надмірна розораність території є одним з головних чинників, які дестабілюють екологічну ситуацію в області. Необґрунтоване розширення площі ріллі за рахунок схилкових та малопродуктивних земель призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення у структурі земельних угідь ріллі та природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і зумовило значну техногенну ураженість природних комплексів. Землі лісгосподарського призначення в області займають 460,9 тис. га, що становить 19,3% від загальної площі області, а за обґрунтованими нормативами повинні займати 21 %.

Аналіз структури посівних площ, яка склалася в області, дає підставу стверджувати, що вона не відповідає вимогам науково обґрунтованої системи землеробства, не забезпечує збереження та підвищення родючості ґрунтів. Останнім часом спостерігається незначна тенденція щодо зменшення земель сільськогосподарського призначення та збільшення земель лісового фонду. Це відбувається за рахунок посадки лісових культур, самозалісення, вилучення земель для несільськогосподарських потреб. Внаслідок цього площа сільськогосподарських угідь зменшилась.

Значні площі малопродуктивних орних земель, які необхідно вилучити зі складу ріллі, залишаються в активному обробітку (Конотопський,

Кролевецький, Краснопільський, Охтирський, Роменський, Середино-Будський, Сумський, Тростянецький, Ямпільський райони). На частину цих земель розроблені проекти їх консервації шляхом залуження та заліснення. Однак освоєння цих проектів здійснюється низькими темпами. Всього у Сумській області нараховується 219,6 тис. га деградованих і малопродуктивних земель. Це становить 17,9 % до загальної площі орних земель області. Найбільше таких земель у Сумському, Тростянецькому і Краснопільському. Найменше деградованих і малопродуктивних земель – у Буринському і Конотопському. Нерекультивованими на кінець 2017 р. залишаються 2,74 тис. га порушених та 0,91 тис. га відпрацьованих земель.

Більшість господарств та землевласників області використовують свої земельні ділянки без належної організації території, без розрахунку необхідної кількості органічних та мінеральних добрив та відповідної науково-обґрунтованої системи чергування культур. Проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь практично не розробляються, бо більшість землекористувачів не вбачають в цьому нагальної потреби. Станом на 1 січня 2018 року в області розроблено лише 50 проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

На сьогоднішній день Сумською обласною державною адміністрацією реалізуються заходи щодо напрямків використання коштів обласного бюджету, що надійшли в порядку відшкодування витрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва відповідно до «Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2018 рік»[4]. Одним з пунктів цієї програми є захід по розробці проектів землеустрою щодо консервації земель по окремим районам області. В цей перелік включено лише 6 районів (Краснопільський, Лебединський, Путивльський, Роменський, Середино-Будський та Шосткинський район).

Наведений вище аналіз підтверджує невтішний висновок щодо деградації сільськогосподарських угідь. Їхній екологічний стан погіршується прискореними темпами. Не вжиття конкретних заходів призведе до незворотних наслідків.

Для охорони земельних ресурсів області, підтримання на високому рівні родючості ґрунтів, збереження довкілля необхідно провести такі заходи: зменшення розораності земельного фонду; збільшення лісистості території; поетапне встановлення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь в зональних системах землекористування; дотримання екологічних вимог охорони земель при землевпорядкуванні території; заборона відведення особливо цінних сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб; застосування економічних важелів впливу на суб'єкти землекористування.

Реалізація зазначених завдань сприятиме раціональному використанню природних ресурсів, зупиненню процесів деградації ґрунтового покриву, мінімізації ерозійних процесів, збагаченню довкілля природними елементами ландшафтів, забезпеченню техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини, зменшенню розораності земельного фонду та збільшенню лісистості території.

Література:

1. Довідник із землеустрою / за ред. Л. Я. Новаковського. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Аграр. Наука, 2015. – 429 с.
2. Земельний кодекс України: Прийнятий 25 жовтня 2001 року № 2768—III [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Закон України «Про охорону земель» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/962-15>

4. Програма економічного і соціального розвитку Сумської області на 2018 рік : затверджена рішенням обласної ради сьомого скликання від 20 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gue.sm.gov.ua/images/docs/programa_2016/2018/prog2018.pdf